

Mucizelere İnanmanın Rasyonelliği Üzerine

Yrd. Doç. Dr. Abdullah KARTAL*

Özet

Mucize, genellikle kabul edildiği üzere, Tanrı'nın doğrudan bir eylemi sonucu meydana gelen, dinî değere sahip olağanüstü bir olaydır. Bu tanımdaki olağanüstülüğün farklı yorumlanmasına bağlı olarak iki mucize anlayışı ortaya çıkmaktadır: İhlal mucizeleri ve çakışma mucizeleri. Bilimsel açıklaması yapılabilen iki ayrı olayın son derece olağanüstü bir biçimde aynı zaman ve mekânda çakışması, rasyonel açıdan fazla sorun içermeyen bir mucize anlayışı gibi görünüyor.

Öte yandan mucizelerin doğa kanunlarını ihlal ettiği iddiası büyük tartışmaların doğmasına neden olmuştur. Genellikle kabul edildiği üzere böyle anlaşılan mucizelerin vuku bulması imkânsızdır. Fakat mucizeler ihlal yerine açıklanamaz olaylar kabul edilirse bu konudaki felsefî güçlükler önemli oranda azalır ve böyle bir mucize inancı rasyonel olarak savunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Tanrı, Mucize, Rasyonellik, İhlal, Olağanüstü Çakışma, Bilimsel Açıklanamazlık.

Abstract

Miracle is, as usually accepted, an extraordinary event which is brought about by a direct action of God and has religious significance. Due to interpretation of being extraordinary, there are two miracle views: Violation and coincidental miracles. Extraordinary coincidence of two distinct events which are able to be explained scientifically, seems causing no serious rational problem.

Besides, the claim that miracles violate natural laws has generated great controversy. As generally asserted, the occurrence of such a miracle is impossible. But instead of violation, if we contend that miracles are

---

* Harran Üniversitesi İlahiyat Fak. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

scientifically inexplicable events, then philosophical troubles will highly diminish, and such a belief in miracles could be defended rationally.

Key Words: God, Miracle, Rationality, Violation, Extraordinary Coincedence, Scientific Inexplicability.

Giriş

Dinî düşüncede mucize inancının büyük bir önemi vardır. Çünkü kudreti ve merhameti sonsuz bir Tanrı anlayışı ile mucize inancı arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir deyişle, gücünün her şeye yettiğine inanılan bir Tanrı'nın, buna ihtiyaç duyan kulları için gerektiğinde mucizeler yaratması, O'nun her şeyi kuşattığına inanılan merhametinin de bir gereğidir.

Öte yandan, mucizelere inanmak, din ile bilim arasında var olduğu düşünülen çatışmasının en önemli sebeplerinden birisidir. Zira Tanrı'nın doğal düzene istediği anda ve istediği şekilde müdahale edebildiği inancı büyük bir iddiadır ve doğada sarsılmaz ve duyulur bir düzen olduğu kabulüne dayanan "bilimsel düşünce" ile açıkça çelişir. Buna bağlı olarak, mucizelerin Tanrı-âlem ilişkisi ve doğal düzenin mahiyetine dair içerdiği bu büyük iddia, felsefi tartışmalara konu olmuştur. Bu çerçevede, din felsefesinde, hem doğada bir düzen olması gerektiği şeklinde özetlenebilecek bilimsel talebi hem de mucizelerin, Tanrı'nın mutlak gücü ve merhametinin işareti ve sonucu sayılmaları biçiminde ifade edilebilecek dinî talebi karşılayan bir mucize anlayışının mümkün ve rasyonel olup olmayacağı üzerinde durulması icap etmektedir.

Bu makalede de, hem dinî düşünceyi, Tanrı'nın mutlak gücü ve merhameti bağlamında tatmin eden hem de bilimsel düşüncenin gereklerini ve -felsefi bir koşul olarak- rasyonel ve tutarlı olma zorunluluğunu karşılayan bir mucize anlayışının imkânı üzerinde kısmen durulmuş ve mucizelere inanmanın hangi anlamda rasyonel olabileceği incelenmiştir. Bu makale, konuyla ilgili güncel felsefi tartışmalara yer vermeyi amaçladığı için, büyük oranda İngilizce yazılmış kaynaklara dayanmaktadır. Çünkü "mucize" sorunu, günümüzde batı dünyasındaki felsefi tartışmaların önemli bir konusunu teşkil etmektedir. Bu sorunu ele alan Türkçe yapılmış felsefi çalışmaların ise bir hayli az olduğu görülmektedir.¹

¹ Bu çerçevede şu çalışmalardan söz edilebilir: Aydın Işık, *Felsefi Bir Problem Olarak Vahiy ve Mucize*, Elis Yayınları, Ankara, 2006; Osman Karadeniz, *İlim ve Din Açısından Mu'cize*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1999; Fatih Topaloğlu, *Felsefi ve Teolojik Açından Mucize*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011.

Mucize Nedir?

Dilimize Arapçadan geçmiş olan mucize kelimesi, sözlük anlamı itibariyle insanın aynısını yapmaktan aciz kaldığı ve ancak ilahî müdahaleyle açıklanabilen harikulade olay manasına gelmektedir.¹ İbn Manzur bu anlama, peygamberler aracılığıyla ortaya çıkmayı da ilave eder.²

Mucizenin İngilizcedeki karşılığı olan “miracle” kelimesinin kökeni, birçok batı dilinde olduğu gibi, Latince “miraculum” sözcüğüdür ve benzer şekilde harika, olağandışı, hayranlık uyandıran olay anlamına gelmektedir.³

Günlük hayatta ise mucize kelimesi daha geniş anlamda kullanılır. Örneğin kimileri, bir sınavdaki sürpriz başarıdan tutun da bulunmasından ümit kesilmiş kayıp bir eşyanın ansızın ortaya çıkmasına kadar, beklenmedik birçok olayı tasvir etmek için bu sözcüğe başvurur. Diğer bazıları kelimeyi ölümcül bir hastalığa yakalanmış birinin tamamen iyileşmesi veya kilometrelerce yükseklikteki uçaktan düşen bir yolcunun ölümden kurtulması örneklerinde olduğu gibi, sadece, bildiğimiz doğa kanunlarıyla açıkça çelişen olağanüstü olayları kasteder.

Bunun yanında mucizenin dinî bir anlam da taşıdığı genellikle kabul edilir. İnsanların büyük bir kısmı için bir olayın mucize olduğunu söylemek, yalnızca onun bir şekilde olağanüstü olduğunu değil, aynı zamanda bir tür ilahî faaliyetin sonucu olduğunu da ifade etmek demektir.⁴

Söz konusu anlam çeşitliliği, terime getirilen tanımlarda da kendini göstermektedir.⁵ Mucizenin nasıl anlaşılması gerektiği ile ilgili bu farklılıkları göz önünde bulundurarak değişik mucize anlayışlarını mümkün olduğunca kapsayacak şöyle bir mucize tanımı yapılması mümkündür: “Mucize, olağandışı türden olan, bir Tanrı tarafından meydana getirilen ve dinî değere sahip bir olaydır”.⁶

Bu genel tanımla nelerin kastedilebileceğini ve tanımı oluşturan ana unsurların dar veya geniş anlamda kullanılmasına göre ne gibi felsefi problemlerin ortaya çıktığını görmek için söz konusu unsurların analiz

¹ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011, s. 837.

² İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut, 1955, C.VII s. 237; Mesud Cübran, *er-Raid*, Daru'ul-İlm, Beyrut, 1967, s. 1399; İbrahim Mustafa, Ahmed Hasan ez-Zeyyat, *el-Mu'cemu'l-Vasît*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 585.

³ Manabu Waida, “Miracles: An Overview”, *The Encyclopedia of Religion*, (Edt. Mircea Eliade), Macmillan Publishing Company, New York, 1987, C. IX, s. 542.

⁴ David Basinger and Randall Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, The Edwin Mellen Press, Lewiston, 1986, s. 3.

⁵ Bknz. Abdullah Kartal, *Günümüz Din Felsefesinde Mucize Problemi*(Basılmamış yüksek lisans tezi), 2004, s. 2-3.

⁶ Richard Swinburne, *The Concept of Miracle*, Macmillan, London, 1970, s. 1.

edilmesi gerekmektedir. Mucize hakkındaki tartışmaları arttıran şey de, büyük oranda, tanımını oluşturan bu unsurların anlamındaki esnekliktir.¹ Bunlar, yukarıdaki tanımdan da açıkça anlaşıldığı üzere, mucizenin olağanüstülüğü, tanrısal eylem sonucu olması ve dinî bir anlama sahip olmasıdır. Bu çalışmada mucizenin "olağanüstülüğü" üzerinde durulacak ve mucize inancının rasyonelliği bu çerçevede ele alınacaktır. Çünkü mucize iddialarına yöneltilen eleştiriler büyük oranda bu iddiaların olağanüstülüğünden kaynaklanmaktadır.

Mucizenin Olağanüstülüğü

Neyin olağandışı veya olağanüstü sayılacağı öncelikle olağandan ne anlaşıldığına bağlıdır. Çoğu Ortaçağ filozofuna Aristo'dan miras kalan düşünceye göre, her nesne bir türe aittir ve her türün fertleri, onlara has bir tabiata sahiptir. Bir nesnenin doğal olarak nasıl davranacağını onun tabiatı belirler. Buna göre, bir bitkinin beslenmesi, büyümesi ve sonunda çürümesi onun tabiatından gelen doğal ve olağan davranışlarıdır. Buna karşın bazı nesnelere vardır ki yine kendi tabiatları gereği, başka varlıkların doğal olarak yapmayacakları eylemleri onlara yaptırabilirler. Örneğin bir bitki tabiatı icabı bir yerden başka bir yere hareket edemez fakat bir insanın onu taşıması mümkündür. Zira insanın tabiatı, bu tür eylemlerde bulunmasını onun için doğal ve olağan kılmaktadır. Öyleyse tabiatla olağan biçimde meydana gelen olaylar ya ilgili nesnenin doğal davranışları ya da diğer varlıkların başka nesnelere yaptırmaya güç yetirebildikleri eylemlerden ibarettir.

Fakat nesnelere doğal davranışlarını onların tabiatının belirlediğini farz etmek artık geçmişe ait bir düşünce tarzıdır. Modern bilimin ortaya çıkmaya başladığı 17. yüzyıldan bu yana eşyanın davranışlarının artık doğa kanunlarına idare edildiğini düşünmekteyiz. Doğa kanunları bize hangi olaydan sonra neyin meydana gelmesi gerektiğini veya başka bir doğa kanununu anlayışına göre, neyin yüksek ihtimalle meydana geleceğini bildirir.

Zira doğa kanunları iki türlü anlaşılabilir: Evrensel ve istatistiksel doğa kanunları. Evrensel doğa kanunları, "falan ve falan olaylar, her zaman şunu ve şunu yapar" formuna sahiptir ve neyin zorunlu olarak vuku bulması gerektiğini ifade ederler. Bu anlayışa göre evrenin bir önceki durumundan sonra müteakip durumunun ne olacağını doğa kanunları kesin olarak belirler. Buna karşılık istatistiksel doğa kanunları, "falan ve falan olayların % x'i şunu ve şunu yapar" kalıbındadır ve belirli bir durumda neyin büyük olasılıkla meydana gelmesi gerektiğini dile getirirler.²

¹ John King-Farlow, "Miracles: Nowell-Smith's Analysis and Tillich's Phenomenology", *International Philosophical Quarterly*, 2 (1962), s. 265.

² Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 2.

Özellikle 18. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar bilim dünyasında hâkim olan görüş, doğa kanunlarının evrensel olduklarıdır. Fakat Kuantum Teorisinin geliştirilmesinden bu yana pek çok bilim adamı temel doğa kanunlarının artık istatistiksel olduğunu benimsemektedir.¹

Heisenberg'in² belirlenimsizlik prensibi (uncertainty principle) ve Schrodinger'in³ dalga teorisi ile genişlettikleri Kuantum Teorisi, temelde molekül ve atom ile foton, elektron, mezon gibi atomik parçacıkların davranışlarını inceler ve genel rölativite teorisiyle birlikte günümüz modern fiziğinin kuramsal temellerini oluşturur. Genellikle teori, fiziğin istatistiksel doğasının ve indeterminizmin dayanağı sayılmaktadır.⁴

Kuantum teorisinin öngörülerinden biri şudur: Potansiyel bir engelle karşılaşan fotonların belirli bir kısmı bu bariyeri geçerken geri kalanı yansır. Bu gerçekten hareketle belli tek bir fotonun, ancak engeli aşacağı olasılığından bahsedilebilir. Diğer bir ifadeyle her hangi bir olayda ilgili nesnelere meydana getiren atomik parçacıkların hangi oranlarda nasıl davranacaklarını, ancak bir olasılık olarak tahmin edebiliriz. Fakat hangi parçacığın hangi davranışı seçeceğini bilemeyiz. Bu durum aynen yazı tura işlemine benzerdir. Sözgelimi bir milyon atıştan yaklaşık yarısının yazı, diğerlerinin tura olacağı söylenebilir. Fakat diyelim ki 317209. atışta ne olacağı bilinemez.⁵

Dünyadaki eylem ve olayları doğa kanunlarının kontrol ettiği esas alındığında mucizevî bir hadisenin olağanüstü türden olması, bu doğa kanunlarına karşı olması veya onları ihlal etmesi (violation) anlamına gelecektir. Bu durumda mucizenin olağanüstülüğü hususunda üzerinde durulacak *ilk ihtimal*, olağanüstü hadisenin doğal olmadığı, doğanın her zamanki işleyişine aykırı tarzda vuku bulduğu varsayımı olacaktır. Bununla birlikte, doğa kanunlarının istatistiksel oldukları benimseyen kimse açısından böyle bir olay, kanunların, vukuunu son derece uzak bir ihtimal

¹ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 3.

² Werner Heisenberg (1901-1976), ünlü Alman teorik fizikçi ve filozof. *Physics and Philosophy*, önemli eserlerindedir. Kuantum mekaniği alanında yaptığı önemli buluşları sayesinde 1932 Nobel Fizik ödülüne layık görüldü. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/physics/laureates/1932/heisenberg-facts.html, 12.26.2014.

³ Erwin Schrödinger (1887-1961), Avusturyalı teorik fizikçi. Elektronların dalgasal bir hareket sergilediklerini göstererek fizikte devrim yarattı. Modern fiziğin baş aktörlerinden sayılır. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/physics/laureates/1933/schrodinger-facts.html, 26.12.2014.

⁴ Daha fazla bilgi için bkz. Ernest Nagel, *The Structure of Science*, Hackett Publishing Company, Cambridge, 1979, s. 293-305.

⁵ Ernest Nagel, *The Structure of Science*, s. 291 ve 326; Swinburne *The Concept of Miracle*, s. 3.

saydığı bir hadiseden ibaret kalacaktır. Fakat doğa kanunlarının evrensel oldukları kabul edildiği sürece mucize, kanunların meydana gelmeyeceğini varsaydığı bir olay olacaktır. Swinburne'nün de aralarında bulunduğu birçok günümüz filozofuna göre mucize, işte bu tarz bir olaydır.¹

Nitekim felsefe çevrelerinde mucizenin doğa kanunu ihlali sayılması, Hume'dan bu yana yaygın bir kabuldür. Mucize konusunda en çok tartışmayı da bu ihlal kavramı yarattığı için, önce filozofların bununla neyi kastettiği üzerinde durmak gerekir.

En azından 18. yüzyıldan beri doğa kanunları, bize belli şartlar altında neyin meydana geleceğini veya gelmeyeceğini anlatan, sağlam ispatlara dayalı betimsel (descriptive) genellemeler biçiminde anlaşılmıştır. Buna göre söz konusu kanunlar, örneğin gerçekten ölen birinin tekrar dirilmeyeceğini, bir insanın parmaklarından su akmayacağını söyler. Fakat birinin öldükten sonra gerçekten dirildiğini ya da bir kişinin parmaklarından hakikaten su akıtıldığını varsayalım. Bu durumda ispatlanmış doğa kanunlarının, meydana gelmeyeceğini açıkça bildirdikleri bir olayın cereyan ettiğini kabul etmek zorunda kalacağız. Çoğu filozof ve teologun doğa kanunlarının ihlalinden bahsederken kastettikleri işte bu tarz olaylardır.²

Hume ve günümüzdeki takipçileri başta olmak üzere birçok filozof, doğa kanunlarının ihlal edilemeyeceğini, bunun çelişik bir ifade olduğunu, bu yüzden bir mucizenin gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu dile getirmektedirler. Buradaki imkânsızlığın kavramsal bir zorunluluktan ileri geldiği savunulmaktadır. Bilinen doğa kanunlarına aykırı olan, dolayısıyla mevcut doğa kanunlarının açıklayamadığı bir olayın vuku bulduğu ispat edilirse, bunlara göre, artık ilgili doğa kanunu geçerliliğini yitirmiş demektir. O zaman yeni durumu açıklayan yeni bir doğa kanununun geliştirilmesi zorunlu hale gelir. Kısaca, hem doğa kanununu hem de onu ihlal eden bir istisna olayı aynı anda düşünemeyiz.³

Swinburne gibi diğer bazı filozoflara göre yukarıda ifade edilen imkânsızlık, ancak, bilinen doğa kanunlarına aykırı şekilde meydana gelen olayın *tekrar edilebilir* nitelikte olması halinde söz konusu olabilir. Eğer iyi ispatlanmış doğa kanunlarına aykırı olarak vuku bulan olay tekrar edilemeyen bir olaysa ilgili doğa kanunlarının ihlal edildiğini, herhangi bir çelişkiye düşmeden düşünebiliriz.⁴ İleride bu tartışmaya tekrar dönülecektir.

Öte yandan filozofların tamamı mucizenin olağanüstülüğünü sadece bilimsel açıdan açıklanamazlık veya doğa kanununun ihlali biçiminde

¹ Swinburne *The Concept of Miracle*, s. 3.

² Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 8.

³ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 9.

⁴ Swinburne *The Concept of Miracle The Concept of Miracle*, s. 28.

anlamış değillerdir. Bu durum da mucizelerin olağanüstülüğü hususunda üzerinde durulacak *ikinci ihtimali* teşkil etmektedir. Mesela R. F. Holland’a göre doğa kanunlarının ihlali tarzındaki bir mucize kavramı, çok sınırlayıcı olması nedeniyle yetersiz bir tanımlamadır. Çünkü bir olayın mucize sayılması için mutlaka bir doğa kanununu ihlal etmesi gerekmez.¹

Holland, bazı olayların doğa kanunlarıyla tam bir uygunluk içinde bulunmalarına karşın yeteri kadar olağanüstü sayılabileceklerini savunur. Onun düşüncesine göre mucizevî olaylar olağanüstü çakışmalardan (extraordinary coincidence) ibarettir. Swinburne, çakışmacı mucize anlayışının savunulabilir ve felsefi açıdan ciddi problemler doğurmayacak bir alternatif olduğu kanaatindedir. Ona göre determinizmi, yani evrensel doğa kanunlarının bütün olayları idare ettiğini ve istisnalara yer bırakmadığını kabul etsek bile durum değişmez.²

Zira doğa kanunları şartlı önermelerdir. Ortaya çıkan herhangi bir sonuç, kanunlara olduğu kadar bir önceki şartlara da bağlıdır. Determinizme göre dünyanın bugünkü hali, dünkü halinin, o da bir önceki şartların sonucudur ve hakeza. Eğer dünyanın bir ilk hali söz konusuysa bir sonraki ve dolayısıyla şimdiki durumu o ilk halinin bir ürünüdür. Buna göre tarihin herhangi bir döneminde belli türdeki bir takım olayların çok yaygın, diğer bazılarının ise aksine çok nadir olması, evrenin geçmişteki halinin bir sonucudur. Kanunlar, hangi olayları ne gibi sonuçların takip edeceğini belirlemektedir. Öte yandan bazı olayların aynı zaman ve mekânda meydana gelmesi, yani çakışması, en baştaki doğal şartların bir neticesidir. Söz konusu çakışmaların bir kısmı sıradan, bazıları da olağandışı olabilir. Bu durum, evrensel geçerlilikte olduğu düşünülen doğa kanunları anlayışına aykırı değildir.³ Böylece olağanüstülüğü farklı yorumuna dayalı olarak iki tür mucize anlayışından söz edilebileceği ortaya çıkmaktadır: İhlal ve çakışma kavramlarını esas alan mucize anlayışları. Şimdi sonuncusundan başlayarak mucize inancının rasyonelliği daha yakından incelenebilir.

1. Çakışma Kavramını Esas Alan Anlayış

Günümüzde R. F. Holland tarafından gündeme taşınan çakışmacı mucize anlayışının ayrıntılarına geçmeden önce bu anlayışın sembolü haline gelmiş klasik örneği hatırlayalım:

Oyuncak arabasına binmiş olan bir çocuk, evinin yakınlarından geçen hemzemin bir tren geçidi üzerinde gezinmekteyken arabasının tekerleklerinden biri raya sıkışır. Düdük çalarak yaklaşmakta olan bir

¹ R., F., Holland, “The Miraculous”, *American Philosophical Quarterly*, 2 (1965), s. 43.

² Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 10.

³ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 4.

ekspres treni geçide varmak üzeredir. Fakat yoldaki bir kavis, geçitteki muhtemel bir nesneye çarpmamak için makinistin treni zamanında durdurmasını imkânsız kılmaktadır. Çocuğuna bakmak için evden dışarı çıkan anne, onun geçitte olduğunu görür ve yaklaşan trenin de sesini duyar. Bağırıp çırpınarak ileriye atılır. Arabasını sıkıştığı yerden çıkarmakla meşgul çocuk, arabasında oturmuş hala aşağıya bakmaktadır. Fakat sonunda tren, birden fren yapar ve çocuğa sadece birkaç santim kala durur.

Anne, gösterdiği bu mucize karşısında Tanrı'ya şükreder, zaten hiç ümidini kesmemiştir. Ancak sonra öğrenir ki trenin bu şekilde durmasında olağanüstü hiçbir şey yoktu. Makinist, raylardaki çocukla hiçbir ilgisi olmayan bir nedenden dolayı bayılmış, eli kontrol çubuğunu artık itmediği için frenler otomatik olarak devreye girmişti. Çünkü o günkü öğle yemeği sırasında bir iş arkadaşıyla tartışması nedeniyle tansiyonu yükselmiş, kan basıncındaki değişim de bir yerlerde duran bir pıhtıyı yerinden oynatarak dolaşıma katmıştı. İşte kan dolaşımındaki bu pıhtı beyne ulaştığı için, tam bu olayın meydana geldiği sırada bayılıvermişti.

Şimdi, Holland'a göre, bu olayın “doğal” bir açıklamasının olduğu ortadadır. Holland, “bilimsel” nitelemesini kullanmaktan özellikle kaçınıyor, çünkü açıklamanın bir bütün olarak tamamen öyle olmadığı kanaatinde. Tıbbî açıklama, bu kompleks olayın sadece bir yönünü oluşturur. Zira pratik, sosyal ve hatta mekanik değerlendirmelere de başvurmak gerekiyor.

Dikkat edilmesi gereken bir husus, bu hikâyenin iki olaydan oluştuğudur: Trenin güzergâhında seyrederken durması ile bir çocuğun raylar üzerinde oynaması. Hem trenin belirli bir zaman ve mekânda durması hem de yine belirli bir mekân ve zamanda raylar üzerinde bir çocuğun bulunması, doğal olarak açıklanabilen iki bağımsız olaydır. İşte bu iki olayın aynı zaman ve mekânda olması, yani trenin yaklaştığı sırada çocuğun raylar üzerinde olması ve bulunduğu yere sadece birkaç santim kala trenin durması, Holland'ın çakışma (coincidence) diye adlandırdığı şeydir.¹ Bu arada, “coincidence” kelimesinin “tesadüf” anlamına geldiğini belirtmek de gerekir. Fakat Türkçenin günlük kullanımında tesadüf kelimesinin şans eseri meydana gelen ve Tanrı'yı dışlayan olay anlamını çağrıştırmaması nedeniyle “çakışma” kelimesinin daha uygun bir karşılık olduğu kanaatindeyim.

Holland için, herhangi iki olayın çakışmasının aksine, çocuğun tren hattı üzerinde bulunması ile trenin durmasındaki çakışma çok daha anlamlı ve etkileyicidir. Sadece olayın tuhaflığı nedeniyle değil, çocuğun ölüm tehlikesi içindeyken beklenmedik biçimde kurtulması sebebiyle bu böyledir.

¹ Holland, “The Miraculous”, *American Philosophical Quarterly*, s. 43

Olaya attığımız dinî değer; insanî ihtiyaç, ümit ve korkularımızın hayatımız üzerindeki iyi etkilerinin, bu tür çakışmalarla ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Şans, talih gibi kelimelerle ifade edilen bu durum dinî terminolojiyle ilahî lütuf veya Tanrı'nın bir mucizesidir.

Holland'a göre böyle bir çakışmada trenin neden tam da çocuğun raylar üzerinde oynadığı yer ve zamanda durduğu bilimsel olarak açıklanamaz ve Tanrı'nın doğrudan müdahalesi sonucu bir doğa kanununun ihlali kadar olağanüstüdür. Olayın mucizelik karakteri de buradan kaynaklanır. Fakat yine de bu, doğal düzene ilahi müdahalenin bir işareti sayılamaz. Çünkü olayın her iki parçasının doğal nedenlere dayalı açıklaması yapılabilmektedir. Bu nedenle böyle bir mucize anlayışı, doğa kanunlarının ihlalinin öngören anlayıştan çok farklıdır.¹

Çakışma mucizelerinin dinî değerinin veya olağanüstülüğünün ölçütü hakkında Holland'ın pek fazla açıklamalarda bulunmadığı görülüyor. Bu husus, üzerinde durduğumuz mucize anlayışının sübjektif karakterini ön plana çıkarmaktadır. Konuyla ilgili David Basinger'ın verdiği şu iki örneği ele alalım:

Ödeyemediği taksit nedeniyle okuldan atılmak üzere olan bir öğrenci, Tanrı'dan yardım dilemesinden hemen bir iki gün sonra yıllardır görüşmediği uzaktaki bir halasından bir mektup alır. Mektupta halası, bir iki gün önce dua ederken paraya ihtiyacın olabileceğini hissettim ve bu nedenle bir miktar para (tam da taksit tutarı kadar) gönderdim, demektedir. Şimdi, öğrencilerin zaman zaman paraya ihtiyaç duymaları ve akrabaların onlara yardım etmesi olağan bir şeydir. Fakat hiç bilgisi bulunmayan uzaktaki bir akrabanın tam gerekli olan miktarı ihtiyaç duyulan bir zamanda göndermesi, tren olayındaki kadar olmasa da, şaşırtıcı bir çakışmadır.

Diğer örneğe gelince, üç aydır işsiz olan ve duanın önemine inanan bir baba, sonunda Tanrı'dan kendisine bir iş imkânı sağlaması için yalvarır. Beklentisine uygun olarak ertesi gün başvurduğu cazip bir işe hemen kabul edilir. Basinger, bu örneğin yukarıdakinden bile daha az olağandışı olduğunu belirtir. Pekâlâ, acaba bu iki örnek çakışma mucizesi kabul edilecek kadar çarpıcı veya dinî değere sahip midir? Holland, bu konuda işlevsel bir kriterden bahsetmemektedir. Dolayısıyla bir olayın bu anlamda mucize sayılması oldukça göreceli ve sübjektif bir değerlendirme olacaktır.²

Söz konusu sübjektifliği kısmen gidermeye çalışan J. C. A. Gaskin'e göre çakışmanın bir olayı mucizevî kılması için bu çakışmanın son derece ihtimal dışı olması büyük önem taşır. Zira böyle olmazsa çakışma

¹ Holland, "The Miraculous", *American Philosophical Quarterly*, s. 44.

² Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 19.

mucizelerindeki “Tanrı'nın elini” göremeyiz.¹ Ayrıca olayın Tanrı'ya atfedilen sıfatlarla uyuşması da aynı derecede önem taşır. Sözgelimi, Holland'ın örneğinde trenin çocuğa varmadan değil, onun üstünde veya onu ezdikten sonra durduğunu varsayalım. Bu durumda bir mucize değil, ucu kötülük problemine dayanan bir olay söz konusu olurdu.²

Çakışma mucizelerine yöneltilen bir eleştiri, tamamen doğal nedenlerle açıklanabilen olayın artık mucize sayılamayacağıdır.³ Oysa buradaki tek sıkıntı şu olabilir: Tanrı'nın o olayı meydana getirdiği şeklindeki açıklama, ihlal mucizelerinde olduğu gibi bu olayın nasıl vuku bulduğu sorusunun biricik cevabı olmaktan çıkar. Çakışma mucizelerinin Tanrı'nın bir eylemi sayılmaları, Gaskin'e göre, artık bu olayların tamamen doğal açıklanmasına ek ve muhtemel bir yorum seviyesinde kalır.⁴

Gaskin, bu değerlendirmesinin yeni bir itiraz doğurduğunun farkındadır. Eğer bir olayı meydana getiren faktörler Tanrı'yı içermek zorunda değilse, Ockhamlı'nın tasarruf prensibine⁵ göre, artık Tanrı'yı bu mucize tartışmasına dâhil etmenin gereği de kalmamıştır. Fakat bu haksız bir itirazdır. Zira çakışma mucizeleri bağlamında Tanrı'dan bahsetmek zorunda olmadığımız belki doğrudur. Ancak bu, bahsetmemek zorunda olduğumuz anlamına da gelmez. Seküler bir zihin, böyle bir olayda şanstın başka bir şey görmeyebilir. Fakat dindar bir insanın bazı çakışmaları Tanrı'nın müdahalesine bağlayarak mucizevî saymasına ve burada Tanrı'nın kudret, merhamet... vs “eli”ni görmesine herhangi rasyonel bir engel de bulunmamaktadır.⁶

Kısaca diyebiliriz ki, sübjektif karakterlerinin bariz olmasına ve mucize sayılmalarını kişisel tercihe bırakmalarına rağmen çakışma mucizeleri anlamlı bir adlandırma ve rasyonel olarak geçerli bir olasılıktır.⁷

Holland'ın üzerinde pek durmadığı bir sorun, Tanrı'nın çakışma tarzındaki özel eylemlerinin imkânı meselesidir. Burada Gaskin, iki

¹ J.C. A. Gaskin, “Miracles and Religiously Significant Coincidence”, *Ratio*, 16 (1975), s. 74.

² Gaskin, “Miracles and Religiously Significant Coincidence”, *Ratio*, s. 76.

³ Ninian Smart, *Philosophers and Religious Truth*, The MacMillan Company, New York, 1970, s. 38.

⁴ Gaskin, “Miracles and Religiously Significant Coincidence”, *Ratio*, s. 75.

⁵ Ockhamlı William (1285-1349) tarafından geliştirilen ve Ockhamlı'nın usturası da denilen ünlü ontolojik ve metodolojik ilke: “Zorunluluk olmadıkça çokluğa başvurulmamalıdır”. Bu ilke iki teori arasında en basit olan, en az unsur içeren ve en çok olguyu açıklayabilenin tercih edilmesi gerektiğini ifade eder. Bkz. Ahmet Cevzici, *Felsefe sözlüğü*, Ekin Yayınları, Ankara, 1996, s. 388.

⁶ Gaskin, “Miracles and Religiously Significant Coincidence”, *Ratio*, s. 76.

⁷ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 20.

ihtimalden söz eder. Birincisi, bir çakışmanın Tanrı eylemi olarak meydana gelebilmesi için farz edebiliriz ki, bu çakışmanın geçmişinde, bir doğa kanununun Tanrı tarafından ihlal edilmiş olması gerekir. Fakat bu olasılığın yersizliği ortadadır. Zira çakışmaların doğal açıklanabilir olaylar biçiminde anlaşıldığı bir yorumda doğa kanununun ihlaline başvurmanın gereği yoktur. Kaldı ki bu ihtimal öncelikle bizi ihlalden kaynaklanan tartışmalara itecektir.¹

İkinci ihtimale göre Tanrı, doğanın tüm işleyişini en başından beri ilahî takdiriyle öyle düzenlenmiştir ki bazı olayların belli aşamalarda çakışarak kimi insanlara “bunlar Tanrı'nın özel eylemleridir” dedirtecek şekilde meydana gelmeleri mümkün olmuştur. Fakat eğer durum buysa, bu tür olayları Tanrı tarafından meydana getirilen ve O'nun sıfat ve muradını izhar eden olaylar olarak tasavvur etmek bir yanılğı değil midir? Çünkü şu halde, çakışmalar dâhil meydana gelen her şey Tanrı tarafından kozmolojik delilde öngörüldüğü üzere eşit şekilde vuku bulmuştur. Bir çakışma mucizesi, sıradan bir yağmurdan daha özel bir Tanrı eylemi olmaz ve onunla başka herhangi bir olay arasında bu bakımdan bir fark kalmaz.

Bu itiraza karşılık, mesela tren örneğindeki anne diyebilir ki çakışma mucizeleri tam da kozmolojik delilin ifade ettiği anlamda Tanrı eylemidir. Eşyanın düzenli seyri içinde çocuğumun kurtarılacağı ilahî takdirle önceden öyle bir düzenlenmiştir ki bu, Tanrı'nın moral tabiatına uygun ve teşekkürle layık bir olaydır. Fakat bu cevap başka bir eleştiriye kapı açacaktır: Acaba ahlâkî açıdan iyi olan çakışmalar kötü olanlardan daha mı çoktur? Ya tren çocuğun tam üstünde veya ezer ezmez dursaydı?

Açıktır ki evrende, ahlâkî bakımdan iyi olan çakışmalar, Tanrı'nın moral tabiatıyla bağdaşmayanları sayı ve etkice geçiyorsa, ancak o zaman doğal sürece bu tarz ilahî bir düzenleme yapıldığını düşünmek haklı olur. Aksi halde mucize diye yorumlanan çakışmalar güneşin her zamanki doğuşundan daha fazla Tanrı eylemi sayılamaz.² Doğrusu iyi ve kötü olan çakışmalardan hangilerinin daha fazla olduğunu belirlemek imkânsızdır. Fakat kötü çakışmalar sayıca daha fazla olsa bile bu durum, iyi çakışmaları mucize kabul etmeye bir engel değildir. Buna bağlı olarak Gaskin de çakışma şeklindeki mucizelerin ancak çok az bir kısmında felsefî sorunlara yol açmadan Tanrı eylemine yer bulmanın mümkün olacağını belirtir.³ Öyle görünüyor ki Gaskin'nin sözünü ettiği, felsefî sorunlara yol açmayacak bu çakışma mucizelerini belirlemek ve dolayısıyla az sayıda olduklarını

¹ Gaskin, “Miracles and Religiously Significant Coincidence”, *Ratio*, s. 76.

² Gaskin, “Miracles and Religiously Significant Coincidence”, *Ratio*, s. 77.

³ Gaskin, “Miracles and Religiously Significant Coincidence”, *Ratio*, s. 74.

söyleyebilmek de mümkün değildir. Çünkü bunlar iyi çakışmalar gibi görünse de olası kötü sonuçlarından emin olamayız.

2. İhlal Kavramını Esas Alan Anlayış

Filozofların çoğunun mucizeyi bir doğa kanununun ihlali (violation) olarak anladığını daha önce dile getirmiştik. Fakat bu görüşte olanları da ikiye ayırmak gerekir. Bu manadaki bir mucizenin mümkün olduğunu düşünenler ile onun imkânsızlığına inananlar. Birinci gruptakilerin çoğunlukta olduğunu söylemek, en azından günümüz filozofları göz önüne alındığında, her halde yanlış olmaz.¹

3. Mucize Rivayetlerinin Değerlendirilmesi

Doğa kanunu ihlali anlamındaki mucizelerin mümkün olmadığını düşünen filozoflardan biri olan Flew, bazı mucizelerin tarihin bir döneminde vuku bulduğu iddiasına ilişkin olarak şunları söyler: Tarihinin görevi, geçmiş olayların mevcut kanıtlarını yorumlayarak geçmişte neyin gerçekten vuku bulduğunu açığa çıkarmaktır. Bu kanıtları (rivayetler, belgeler, harabeler vs.) tarihçi, ancak, neyin mümkün ve neyin imkânsız olduğu hakkındaki mevcut bilgisine başvurarak yorumlayabilir. Doğa kanunları ise bilim adamı ve dolayısıyla tarihinin, mantıksal olarak değil, fakat bilfiil neyin mümkün veya imkânsız olduğuna dair mevcut anlayışını ifade ederler.²

Öyleyse iddia edilen tarihî bir olay mevcut doğa kanunlarına aykırıysa ya olayın aktarıldığı gibi cereyan etmediğini ya da bu kanunların yanlış formüle edildiğini kabul etmek zorundayız. Çünkü bu aykırı olaya dair rivayet, doğası gereği ancak tekil, geçmiş zaman kipinde ve test edilemez bir önermeyle ifade edilebilir. Hâlbuki doğa kanunları, belli şartlar altında her zaman ve her yerde test edilebilen evrensel önermelerle ifade edilmektedir.³ İddia edilen tarihî bir olay eğer geçerli doğa kanunlarına aykırıysa tarihçi, tarihî kanıtlara dayanarak onun aktarıldığı gibi meydana geldiğini asla bilemez. Öyleyse böyle bir olayın meydana gelmiş olması fiziksel olarak imkânsızdır.⁴

¹ Holland, "The Miraculous", *American Philosophical Quarterly*, s. 43.

² Antony Flew, "Parapsychology Revisited: Laws, Miracles and Repeatability", *The Humanist*, 36 (Mayıs/Haziran 1976), s. 29; Antony Flew, "Miracles", *The Encyclopedia of Philosophy*, Edt. in chief., Edward Paul, MacMillan Publishing Company, New York, 1967, C. V, s. 350.

³ Flew, "Parapsychology Revisited: Laws, Miracles and Repeatability", *The Humanist*, s. 30; Antony Flew, *Hume's Philosophy of Blief*, Thommes Press, Bristol, 1997, s. 208.

⁴ Flew, "Parapsychology Revisited: Laws, Miracles and Repeatability", *The Humanist*, s. 29.

Basinger'a göre Flew'un bu akıl yürütmesi, doğa kanunu bilgimizle çatışan rivayetlerin aslında gerçeği hiç yansıtmadığını gösterecek güçte değildir. Zira iddia edilen mucizevî olaylar belki de meydana gelmiştir. Bu nedenle Flew'un argümanı epistemolojiktir ve bahsettiğimiz çerçevede böyle bir olayın meydana geldiğini kesin olarak bilemeyeceğimiz üzerinde durur.¹

Fakat epistemolojik çerçevesiyle bile Flew'un yukarıdaki argümanı ciddi sorunlar ihtiva etmektedir. Basinger görünüşteki bu çelişkiyi şöyle ifade eder: Flew'a göre geçmişteki bir olayın “vuku bulma statüsünü” mevcut doğa kanunu anlayışımıza uygun olması belirlemektedir.² Farz edelim ki çok iyi tanınan doktorlardan oluşmuş kalabalık bir grup, fena halde parçalanmış bir bacağın birdenbire eski sağlıklı haline döndüğünü rapor ettiler. Flew'un “vuku bulma ölçütüne” göre, doğa kanunları bilgimize açıkça aykırı olan böyle bir olayın tekrar ettiği gösterilemediği sürece onun iddia edildiği biçimde meydana geldiğini asla kabul edemeyiz. Hatta doktorların da böyle bir hadiseyi doğrulamaktan sakınması icap eder.

İşte Flew'un akıl yürütmesindeki sorun; mevcut doğa kanunlarını destekleyen kanıtların, bu kanunlara aykırı ve tekrar edilemeyen bir olayı destekleyen diğer kanıt çeşitlerinden her zaman daha üstün olduğunu sanmasıdır. Bu düşüncesinde onun şu karşılaştırmaya dayandığını hatırlayalım: Doğa kanunları, test edilebilen ve belirli şartlar altında her zaman her yerde geçerli evrensel önermelerle ifade edilmektedir. İddia edilen karşıt olaya ait rivayet ise ancak tekil, geçmiş zaman kipinde ve doğrulanamayan önermelerle dile getirilebilir. Fakat bu kıyaslama hatalıdır.³

Çünkü bahsettiğimiz tarzdaki tarihî olaylara yani “mucizeler”e dair rivayetlerin her zaman için tekil, geçmiş zaman kipinde ve doğrulanamaz önermelerle dile getirildiği iddiası yanıltıcıdır. Zira geçmiş olaylara dair hem bizim hem de diğer insanların apaçık hatıralarını içeren rivayetlerin güvene layık olması, geçmişe ait ve test edilemeyen bir mesele değildir.⁴ Bu noktada Basinger, şu genel epistemolojik prensibi bize hatırlatıyor: Tamamen uyanık, normal psikolojik şartlarda ve sağlıklı görme organlarına sahip olduğumuzda, baktığımız şeye bilinçli olarak odaklanmışken ne görüyorsak, aynı şartlar altında diğer insanların göreceği şey de odur. Bu şartlarda gözlemlerimiz güvene değer kabul edilir. Basinger buna “gözlem doğrulama prensibi” adını verir.

¹ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 37.

² Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 40.

³ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 43.

⁴ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 44.

İşte bu prensip, geçmiş zamanda tekil ve test edilemeyen bir önerme değildir. Bilakis sürekli doğrulanan, test edilebilir bir genellemedir. Dolayısıyla, ortak çıkarları bulunmayan farklı insanların yukarıdaki şartlar altında aynı olguyu tecrübe ederken gözlemlediklerini iddia ettikleri şeyin, gerçekten meydana geldiğini kabul ederiz. Buna göre, az önce farz ettiğimiz doktorlar örneğinde, Flew'un sandığı gibi münferit bir iddia ile doğa kanunları arasındaki bir çatışma değil; geçerli, test edilebilen ve geniş zaman kipindeki bir kanun ile yine geçerli, test edilebilen, geniş zamana ait bir "gözlem doğrulama" prensibi arasındaki çatışmayla karşı karşıyayız.¹

Bu örnekteki doktorların bir yanılmanın kurbanı olması veya bizi aldatmak istemeleri elbette mümkündür. Fakat aldatma çabası ya da aldanmanın olmaması da mümkündür ve düşünülebilir. Bu durumda doğa kanunları lehindeki kanıtların mucize rivayetlerden daha üstün olduğuna dair Flew'un önerdiği objektif bir kriter yoktur.²

Ayrıca, geçmiş olaylar hakkındaki bilgi kaynaklarımız sadece rivayetler ve doğa kanunları anlayışımızdan ibaret değildir. Bir diğer bilgi kaynağı, bir takım fiziksel izlerin varlığıdır. Sözelimi, parçalanmış bacağa ait iyileşmeden önceki ve sonraki röntgen filmleri, fotoğraflar, video kayıtları vb. bulunabilir. Üstelik bu tür kanıtların sahte olup olmadığını belirleme olanaklarına da büyük oranda sahibiz.³ Fakat Basinger'ın itiraf ettiği gibi, doğa kanunu anlayışımızdan gelen güçlü kanıt üstün gelmesi için ne kadar çok fiziksel kanıt gerektiği, kolayca cevaplanabilecek bir soru değildir. Rivayetlerden ve fiziksel kalıntılardan gelen kanıtların çok güçlü ve güvenilir olması halinde, daha da önemlisi böyle bir olaya doğrudan biz şahit olduysak, söz konusu olayın gerçekten meydana gelmiş olabileceği tamamen gözden uzak tutulamaz.⁴

Sonuç olarak denebilir ki bilinen doğa kanunlarıyla çelişen ve tekrar edilemeyen olaylar hakkındaki rivayetler a priori olarak reddedilemez. Başka bir ifadeyle, tarihî iddiaların bilinen doğa kanunlarına aykırı olması, onların asılsız olduğunu gerektirmez. Fakat böyle bir iddianın kayda değer görülmesi için ne kadar çok kanıt gerektiğini belirlemek de kolay değildir.⁵

Bu tartışmaların ötesinde, bazı tarihî olayların vuku bulup bulmadığı sorusu, "mucizeler mümkün mü" sorusundan tamamen farklıdır. Doğa kanunlarının ihlali anlamındaki mucize imkânsız sayıldığında bile bu, geleneksel olarak mucize denilen olayların tarihselliğini reddetmek

¹ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 45.

² Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 46.

³ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 36.

⁴ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 47.

⁵ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 51.

anlamına gelmez.¹ Bu nedenle esasında yukarıdaki tartışmalar, ihlal anlamındaki mucizelerden daha çok bilimsel açıdan açıklanamayan olaylarla ilgilidir. Böyle bir olayın geçmişte meydana geldiğini belirleyebileceğimizi söylemek, elbette "mucizevî" kabul edilen bazı olayların meydana gelip gelmediklerini tarihsel olarak tespit edebileceğimiz anlamına gelir.² Ama ihlalin imkânı bilinmeden bu tarz olaylara gerçekte mucize denilemez. O halde üzerinde durulması gereken asıl sorun, doğa kanunlarının ihlal edilip edilemeyeceği ve bu anlamdaki mucizelerin imkânı meselesidir.

a. Doğa Kanunları İhlal Edilebilir mi?

Burada cevabımı arayacağımız soru şu olacaktır: Doğa kanunlarının ihlali anlamında bir mucizenin mümkün olduğu, herhangi bir çelişkiye düşmeden ileri sürülebilir mi? Bu noktada bir doğa kanunu elde edilirken başvurulmuş bilimsel prosedürün konumuz açısından önem taşıyan aşamalarına işaret etmek gerekecektir. Zira bu aşamaları hatırlamak, gelecek birkaç sayfadaki tartışmaları iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

Bu bilimsel prosedüre göre, herhangi bir alanda çalışan bilim adamı, topladığı deney ve gözlem verilerine dayanarak bir takım hipotezler geliştirir. Tüm verileri açıklayabilen ve teoriler arasında en genel ve en basit olan formül şimdilik doğa kanunu olarak kabul edilir.³ Diyelim ki daha önce hiç kuğu görülmemiş olsun. Bu şartlarda Türkiye'nin değişik yerlerinde birkaçını gözlemlediğimizi ve hepsinin de beyaz olduğunu varsayalım. Buna dayanarak "bütün kuğular beyazdır" yollu bir hipotez öne sürebiliriz. Bu, geçmiş bütün kuğuların beyaz olduğu çıkarımına ve gelecekte gözlemlenecek bütün kuğuların yine beyaz olacağı tahminine imkân verir.

Fakat şu ana kadar ki bütün gözlemlerle uyumlu başka hipotezler de ileri sürülebilir. Mesela denebilir ki "Türkiye'deki tüm kuğular beyaz, diğerleri siyahtır". İlki daha basit olduğu için onu tercih etmek gerekecektir. Böylece en basit olan formül geçici olarak doğa kanunu kabul edilmiş olacaktır.⁴ Mevcut tüm veriyi eşit şekilde açıklayabilen eşdeğer basitlikte birkaç teori de bulunabilir. Farklı oldukları için gelecek hakkındaki öngörülerini de farklı olacaktır. Bu durumda bilim adamı mümkün olduğu ölçüde onları sağladıkları tahminler bakımından sınavacak ve tahminleri yanlış çıkan teorileri reddedecektir. Bu prosedür neticesinde ulaşılan bir

¹ Alastair McKinnon, "Miracle and Paradox", *American Philosophical Quarterly*, 4 (1967), s. 313.

² Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 50.

³ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 23.

⁴ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 25.

doğa kanunu her zaman tashihe açıktır. Fakat yeni olguları açıklayabildiği her defasında doğruluğu daha da güçlenir.¹

Flew'a göre mucizeyi doğanın düzenli seyrini ihlal eden olay şeklinde anlamak, mucize kavramının mantıksal olarak doğal bir düzenin varlığına bağlı olduğunu da kabul etmek demektir.² Bu nedenle mucize yandaşları, çelişkiye düşmeden hem gerçek doğa kanunlarını hem de onların gerçek istisnalarını ispatlamak zorundadır. Zira ihlal kavramı doğa kanunlarından hayat bulur ve onlar olmadan hiçbir anlam ifade etmez.³ Oysa böyle bir çaba sonuçsuzdur. Çünkü doğa kanunlarını ifade eden kozal/nedensel genellemeler formundaki nomolojilerin (nomologicals)⁴ tümü birer şartlı önermedir. Dolayısıyla "A'lar B'lerin tek sebebidir" önermesi, "eğer A meydana gelmezse B de meydana gelmez" sonucunu zorunlu olarak doğurur. Buna göre bir olayın doğa kanunu ihlali olduğunu söylemek, doğru bir nomolojinin gerçek bir istisnası olduğu anlamına gelir. Ama bu imkânsızdır. Öyleyse *gerçek* nomolojik bir önermeyle yani doğru ifade edilmiş bir doğa kanunuyla çelişen şey, fiziksel olarak da imkânsızdır.⁵

Aynı şekilde McKinnon da *doğru* anlaşılmış doğa kanunlarının ihlalini, tanım gereği imkânsız görür. Bu imkânsızlık ve çelişki, *doğa kanunları* yerine *olayların bilfiil seyri* ifadesinin kullanılmasıyla çok daha iyi anlaşılır. Zaten doğa kanunları, olayların gerçek seyrini tasvir eden genellemelerden başka bir şey değildir. Buna göre mucize, olayların bilfiil seyrine aykırı olan olay anlamına gelir ki bu ifade apaçık bir çelişki içermektedir.⁶ McKinnon'a göre eğer mucizeyle kastedilen sadece mevcut doğa kanunları bilgimize aykırı olaylarsa ortada felsefî bir sorun veya çelişki yok demektir. Çünkü buradaki aykırılık doğanın içinde değil, meydana gelen bir olay ile bizim doğayı anlama tarzımız arasındadır. Bizi şaşırtan ve onu açıklayacak henüz hiçbir doğa kanununa sahip olmadığımız olaylar için "bu bir mucizedir" diyebiliriz. Ama o zaman da mucizeler, dinî değerini kaybetme pahasına, henüz çözemediğimiz bilimsel muammalar sınıfına girecektir.⁷ Oysa diyor McKinnon, mucizeyle kastedilen sadece olayın henüz anlaşılmadığı değil, aynı zamanda asla anlaşılamayacağı ve

¹ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 24.

² Flew, "Miracles", *The Encyclopedia of Philosophy*, s. 346.

³ Flew, *Hume's Philosophy of Blief*, s. 202.

⁴ Flew'un burada "nomological" terimiyle, mantık prensibi seviyesinde bir geçerlilik gücüne sahip ve *gerçek* doğa kanunu ifade eden "önerme"leri kastettiği anlaşılıyor.

⁵ Flew, "Miracles", *The Encyclopedia of Philosophy*, s. 351.

⁶ McKinnon, "Miracle and Paradox", *American Philosophical Quarterly*, s. 309.

⁷ McKinnon, "Miracle and Paradox", *American Philosophical Quarterly*, s. 310.

onu açıklayacak doğa kanunlarının hiç olmayacağıdır. Bu ise bizi yukarıda bahsettiğimiz çelişkiye düşürür.¹

Şimdi mucize diye algılanan, yani bildiğimiz doğa kanunlarına aykırı olan bir olayla karşılaştığımızı varsayalım; McKinnon'a göre doğa kanunu tanımımızdan kaynaklanan bir zorunlulukla ya olayın gerçekliğini kabul edip ihlal ettiği kanunu reddedeceğiz ya da kanunu kabul ve olayı inkâr edeceğiz. Ama ikisini birden tasdik edemeyiz.² Başka bir ifadeyle, bazı olayların şu ana kadar doğru saydığımız doğa bilgimizle çelişmesi son derece olasıdır. Fakat hiçbir bir olay, doğanın doğru ve upuygun anlayışıyla veya doğanın fiili seyriyle çelişemez. O halde geleneksel olarak mucize diye tanımlanan olaylar, eğer vuku bulmuşlarsa, gerçekliğin yanlış yorumlandığı ve tabii oldukları kanunlar bilinmeyen hadiselerden ibarettir.³

Flew'a göre ise böyle bir durumda eğer mucizeye dair kanıtlar son derece güçlüyse, o zaman bunu dışlayan nomolojik önermenin doğru olup olmadığı gündeme gelir. Prensipite bu önerme her zaman test edilebilir ve yanlışlığı gösterilebilir. Bu durumda böylesine güçlü kanıtlara dayalı olayın gerçekte vuku bulduğu sonucuna ulaşılması mümkündür. Fakat aynı zamanda onun mucize olmadığı da anlaşılır.⁴ O halde olayın gerçekliğinden şüphe etmek yerine vukuunu kabul edip onu incelemeli ve burada ne tür doğa kanunlarının işlediğini keşfetmeye çalışmalıdır.⁵

Doğrusu Flew ve McKinnon'ın sıraladığımız argümanları oldukça güçlü ve tutarlı görünüyor. Doğa kanununu onlar gibi tanımladığımızda bir ihlalin meydana gelmesi gerçekten mantıksal olarak imkânsızdır. Smart da bu çerçevede mucizeyi doğa kanununun bir ihlali saymakta çok ciddi bir sorun bulunduğunun farkındadır. Hatırlanacağı üzere bir doğa kanunu kabaca şöyle formüle edilmekteydi: Bütün A tipi olayları B tipi olaylar takip eder. Şimdi bir doğa kanununun geçersiz olduğunu göstermek için bütün yapmamız gereken, kanuna bir istisna, negatif bir örnek ortaya koymaktır. O zaman sözde doğa kanunu, doğa kanunu olmaktan çıkar. Öyleyse bir mucize bu kanunu nasıl ihlal edebilir? Mucize ona bir istisnaysa, o zaman doğa kanunu zaten mucizenin vuku bulmasıyla birlikte ortadan kalkar. Kısaca görünüşe göre, mucizenin doğa kanunu ihlali diye tanımlanmasında bir paradoks vardır. Mucize, doğa kanununu ihlal teşebbüsünde ilelebet başarısız olacak gibidir. Zira onun ne zaman bir kanunu ihlal ettiğini

¹ McKinnon, "Miracle and Paradox", *American Philosophical Quarterly*, s. 311.

² McKinnon, "Miracle and Paradox", *American Philosophical Quarterly*, s. 309.

³ McKinnon, "Miracle and Paradox", *American Philosophical Quarterly*, s. 310.

⁴ Flew, "Miracles", *The Encyclopedia of Philosophy*, s. 352.

⁵ Flew, *Hume's Philosophy of Blief*, s. 201.

düşünmeye başlasak ortada ihlal edilecek bir kanun kalmadığını, çünkü bu kanunun geçerliliğini artık yitirdiğini görürüz.

Bu değerlendirmeler, doğa kanunları hakkında iki önemli noktayı gün yüzüne çıkarmaktadır. Birincisi, doğa kanunları söz konusu olunca “kanun” kelimesi zayıf bir analojiye dayanmaktadır. Çünkü kanunlar, ilk anlamda bir parlamentonun kabul ettiği veya ahlâka dair kurallar demektir, ihlal edilseler bile geçerli olmaya devam ederler. Bilimsel kanunlar içinse bu mümkün olmamalı.¹ Çünkü doğa kanunları betimlemelerden (description) ibarettir. Doğa kanununa aykırı bir olayın meydana gelmesi, bu betimlemenin ihlali veya ona karşı gelinmesi değil, onun yanlış ifade edilmiş olması anlamına gelir. Yani, böylece doğa kanunu diye bildiğimiz şeyin aslında doğa kanunu olmadığı ortaya çıkar. O zaman betimlememizi, aykırı olayı açıklayacak şekilde değiştirmemiz veya ondan vazgeçip yenisini önermemiz gerekir. Hukuk kanunları ile doğa kanunları arasındaki bu farktan dolayıdır ki bir ülkenin kanunlarını ihlal edenin yanlış yaptığını, suç işlediğini düşünürüz. Bir doğa kanununu yanlışlayan bir olayın hatalı olduğunu farz etmek ne kadar saçmaysa, doğa kanununun ihlalinin düşünmek de o kadar saçmadır.²

Smart’ın dikkat çektiği ikinci nokta şudur. Bilimsel kanunları çürütmek, ispat etmekten daha kolaydır. Örneğin bütün atomların belli bir yapıda olduklarını kesin olarak doğrulayamayız. Zira atomlar burada açık bir sınıfı ifade eder. Bilimsel kanunların ilgi alanına giren olay gruplarının her biri açık bir sınıfı oluşturur ve bu sınıfların tüm fertlerini tek tek incelemek olanaksızdır. Bunun yerine birkaç örneği inceleyip genellemeler yaparız. Bu nedenle atomlar örneğinde de yapabileceğimiz en iyi şey, onların içinden sadece çok az bir kısmını seçip yapılarını araştırmak ve bulunan sonucun hepsi için geçerli olduğunu düşünmektir. Öyleyse bilimsel bir kanun kesin olarak mutlak anlamda doğrulanamaz. Buna karşılık apaçık bir istisna göstermek suretiyle kesin olarak yanlışlanabilir. Bu yüzdendir ki mevcut doğa kanunu bilgimiz prensipte her zaman tashihe açıktır. Aykırı bir olayın meydana gelmesi, sadece, kanunu oluştururken başvurduğumuz bilimsel süreci yeniden başlatır.³

Fakat Smart, mucizenin tanımından kaynaklanan bu paradokstan sakınabileceğimizi söyler. O, mucizenin, doğa kanununu ihlal eden fakat yine de ortadan kaldırmayan bir özelliğe sahip olduğunu, başka bir ifadeyle, bir doğa kanunu mucizeyle ihlal edilmesine rağmen yine de geçerli olmaya

¹ Smart, *Philosophers and Religious Truth*, s. 25.

² Holland, “The Miraculous”, *American Philosophical Quarterly*, s. 45.

³ Smart, *Philosophers and Religious Truth*, s. 26.

devam edebileceğini göstermeye çalışır.¹ Bu çabada onun çıkış noktası, deneysel bilime ait çok önemli bir özelliğe dayanmaktadır. Buna göre, doğa kanunları sadece doğada ne olduğunu yani olayların fiili seyrini tasvir etmezler, aynı zamanda neyin cereyan ettiğini düzenli ve tahmin edilebilir bir tarzda betimlerler. Meydana gelen şey düzensiz ve tahmin edilemez bir hadiseyse doğa kanunlarıyla açıklanması söz konusu olamaz.²

Smart önemle vurgular ki, yaptığı deneylerde bilinen bir doğa kanununa aykırı bir sonuçla karşılaştığında bir bilim adamının yapacağı ilk şey, eldeki doğa kanununu bir kenara atmak değil, bir yerlerde hata yapıldığını düşünmek ve kullandığı bütün araç ve yöntemleri dikkatle gözden geçirerek deneyi tekrarlamaktır. Fakat diyelim ki hem kendisi hem de başka bilim adamları her defasında aynı sonuçla karşılaştılar. O zaman mevcut doğa kanununu terk etmekten başka bir yol kalmaz. Ardından aykırı bulguları karşılamak için yeni bir teori geliştirmek veya eski doğa kanununu değiştirmek gerekecektir.³

Smart, işte bilimin bu deneysel doğasının mucizelerin imkânına yeni bir kapı açtığı kanaatindedir. Çünkü deney kontrollü şartlar, dolayısıyla tekrar edilebilirlik içerir. Bir deneyin en önemli özelliği tekrar edilebilmesidir. Öyleyse sözde doğa kanunlarını ortadan kaldıran aykırı olay ancak tekrar edebilen negatif bir örnek olabilir. Ve tekrar edebildiği için henüz bilmediğimiz başka bir doğa kanununa tabidir.⁴

Hâlbuki mucizeler deneysel veya tekrar edilebilen olaylar değil, karakteristik insanî hallerde vuku bulan belirli, kendine özgü tekrar edilemez olaylardır. Bu nedenle de onlar doğa kanunlarını tahrip etmezler. Formel olarak bilimsel kanunların “her zaman” ile başlayan ifadelerini yok etseler de negatif örneğin öldürücü gücüne sahip değildirlere. Başka bir deyişle mucizeler, tekrar edilemedikleri için, doğa kanunlarını ihlal eden, ama ortadan kaldırmayan münferit olaylardır.⁵

Demek oluyor ki, bilinen kanunlara aykırı bir olay meydana geldiğinde, Flew ve McKinnon’ın iddia ettiği gibi ya olayın anlatıldığı gibi cereyan ettiğini kabul edip ilgili doğa kanununu reddetmek veya kanunu doğrulayıp aktarılan olayı inkâr etmek gibi bir mecburiyet altında değiliz. Eğer aykırı olayın tekrar edilebilirliği ispatlanırsa ilgili doğa kanunu elbette geçersiz olur ve terk edilir. Ama bu gösterilemiyorsa hem kanunu hem onu ihlal eden istisnasını kabul edebiliriz. Böyle yapmak ne bilimin işlevini

¹ Smart, *Philosophers and Religious Truth*, s. 28.

² Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 26.

³ Smart, *Philosophers and Religious Truth*, s. 28.

⁴ Smart, *Philosophers and Religious Truth*, s. 29.

⁵ Smart, *Philosophers and Religious Truth*, s. 30.

kaybetmesine ne de bilimsel tutumun keyfilğine sebep olur. Zira aykırı olay tekrar edilemediği sürece alternatif bir doğa kanunu inşa etmek için sağlam bir zemin bulunmayacak ve mevcut kanun geçerliliğini koruyacaktır.¹

b. Bilimsel Açıklanamazlık ve Mucize

Tartışmamızın şu ana kadar vardığı noktayı özetleyecek olursak: Doğa kanunları, evrendeki olayların nasıl cereyan ettiğini anlatan genel tasvirlerdir. Elimizdeki doğa kanunları bilgisine aykırı bazı garip olaylar zaman zaman meydana gelebilmektedir. Eğer bu tür olayların belli bir düzene göre vuku buldukları yani, aynı şartlar altında tekrar ettikleri gösterilebiliyorsa doğa kanunları bilgimizin yanlış olduğu anlaşılır. Bu durumda yapılması gereken şey, söz konusu garip olayları açıklayacak yeni formüller bulmaktır. Lakin böyle aykırı olayların tekrar ettiği gösterilemiyorsa, hem ilgili doğa kanununu hem de istisnasını aynı anda kabul etmek mümkün, hatta tek mantıklı tutumdur. Aslında Flew gibi filozofların da kabul etmekte zorlanmayacağı bir sonuçtur bu. Zira Basinger'a göre, henüz bir doğa kanununun ihlali kavramına değil, sadece bazı olayların *geçici* bilimsel açıklanamazlığına (scientific inexplicability) ulaşmış bulunuyoruz.²

Oysa Smart bu sonuçla yetinmez. Ona göre, bir olayın bilimsel olarak hiçbir zaman açıklanamayacağını iddia edemeyeceğimiz doğrudur. Zira söz konusu olayı açıklayacak yeni bir teorinin ileride ortaya çıkmayacağından asla emin olamayız. Öyleyse bütün söyleyebileceğimiz şey şudur: Mevcut bilgi durumumuza göre bu olay bilimsel açıdan açıklanamaz.³ Fakat açıklanamayan olayların tamamı mucize değildir. Çünkü ne zaman açıklanamayan bir olayla karşılaşılsa, bu olayın henüz bilemediğimiz bir takım fiziksel nedenlerinin olduğu, bir gün bu nedenlerin ve olayın kozal/nedensel açıklamasının bulunabileceği her zaman ileri sürülebilir. Smart'a göre bütün olayların doğal bir açıklamasının olduğu düşüncesi, çürütülemeyecek kadar genel bir iddiadır. Bu nedenle açıklanamayan olayların tümü mucize sayılamaz.⁴ Onun benimsediği çözüme göre mucizeyi bilimin açıklayamadığı sıradan olaylardan ayıran şey, onun Tanrı tarafından meydana getirilmiş olmasıdır. Bu özellik mucizeyi bilimsel açıdan *sürekli* açıklanamaz kılar.⁵

¹ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 10.

² Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 61.

³ Smart, *Philosophers and Religious Truth*, s. 36.

⁴ Smart, *Philosophers and Religious Truth*, s. 30.

⁵ Smart, *Philosophers and Religious Truth*, s. 37.

Burada dikkati çeken husus, Smart'ın, Tanrı'ya başvurmadan sürekli açıklanamazlığın tesis edilemeyeceğini düşünmesidir. Öyle görünüyor ki Smart için sürekli bilimsel açıklanamazlık ile doğa kanunu ihlali arasında bir fark bulunmuyor. Tartışmanın bu şekilde doğaüstü bir alana kaydırılmasına Flew itiraz eder. Ona göre bilinen bir doğa kanununa aykırı bir olayla karşılaşan bilim adamının, bu olayı söz konusu kanunun doğaüstü bir müdahaleyle ihlali biçiminde değerlendirmesi için tutarlı hiçbir dayanağı yoktur. Çünkü doğanın gücü hakkındaki kanıtlarımız yalnızca doğada cereyan eden her şeydir. Doğadan doğaüstüne gitmeye zaten bir imkân yoktur.¹

c. Tekrar Edilemezlik ve Mucize

Şimdi bir an için Flew'un bu itirazına hak vererek, tekrar edilemeyen aykırı olayı, Tanrı'nın müdahalesine başvurmadan ele alalım. Bu durumda bir olayın bilimsel açıdan sürekli açıklanamaz olduğu, tutarlı biçimde ileri sürülebilir mi? Flew, bunun mümkün olmadığını düşünür. Onun bu konuda ortaya koyduğu güçlü argüman şudur: Bir olayın herhangi bir doğa kanununun kapsamına asla girmeyeceğini ispatlayabilirsek ancak o zaman sürekli açıklanamaz diye adlandırabiliriz. Ayrıca yeni bilimsel gelişmelerin ışığında bu olayla ilgili mevcut kanunun gözden geçirilmesi her zaman mümkündür. Öyleyse, bir olayın görünüşteki açıklanamazlığına kanıp yeni veya gözden geçirilmiş bir kanunun kapsamına hiçbir zaman girmeyeceğini, yani sürekli açıklanamaz olduğunu kesin olarak söyleyemeyiz.²

Buna karşın Swinburne, Smart'ın tekrar edilemezlik kavramıyla açtığı yolda daha ileriye giderek şunu söyler: Kavranabilir öyle olaylar vardır ki, vuku bulacak olsa, revize edilmiş veya yeni formüle edilen herhangi bir doğa kanununun kapsamına hiçbir zaman girmeyeceğini haklı olarak söyleyebiliriz. Onun bu kabulünde anahtar nosyonlardan birisi tekrar edilemezlik ise diğeri de aykırı olayları karşılayacak yeni kanunlar geliştirmekteki entelektüel sınırlımızdır.

Farz edelim ki, diyor Swinburne, bilinen bir doğa kanununa aykırı ve tekrar edilemeyen bir olay meydana gelsin ve bu olaya dair hiçbir bilimsel açıklama bulunmasın. Mesela birinin havada durduğunu varsayalım. Altta gizli bir çubuk veya destek, üstten bağlı ince bir tel, bir hava basıncı, kişinin üstündeki metalleri görmediğimiz bir yerden çeken çok güçlü bir mıknatıs ya da yer çekiminin etkisini yok eden hatta itme gücüne dönüştüren bir aygıt veyahut başka herhangi bir neden söz konusu olmasın. Veya geçirdiği cüzam nedeniyle birkaç parmağını kaybetmiş bir kişinin, hilesini açıkça ele

¹ Flew, "Miracles", *The Encyclopedia of Philosophy*, s. 349.

² Flew, "Miracles", *The Encyclopedia of Philosophy*, s. 348.

verecek şartlar altında, örneğin doktorların ve televizyon kameralarının bulunduğu bir ortamda aniden parmaklarına kavuştuğunu varsayalım (tekrardan sakınmak için bu tarz esrarengiz olaylar E, aykırı buldukları doğa kanunları da K ile gösterilecektir).

Böyle bir durumda ya K, doğru bir doğa kanunu değildir, çünkü aykırı bir olay onu yanlışladı diyerek geçerli kanunu arayacağız; ya da K, geçerli bir doğa kanunudur, fakat tekrar edilemeyen bir istisnası vuku bulduğu için ihlal edilmiştir diyeceğiz. Ona göre, E'nin tekrar ettiğini gösteremediğimiz sürece ikinci ihtimal çok daha makuldür. Çünkü onu açıklamak için K'da yapacağımız bir değişiklik, benzer şartlar altında benzeri olayların vuku bulacağı tahminine imkân verecektir. Oysa bu tahmin doğal olarak yanlıştır. Çünkü E, tekrar edilememektedir. Öyleyse, E dışındaki mevcut tüm veriyi açıklayabilen daha basit ve daha çok doğru tahmin sağlayan başka bir kanun geliştiremediğimiz sürece K, geçerli tek kanundur.

Bu şartlar altında E'yi, K doğa kanununu ihlal eden aykırı bir olay olarak adlandırmamız, Flew gibi filozofların düşündüğünün aksine, hiçbir mantıksal çelişki içermez. Çünkü burada aynı anda hem “falan ve falan olaylar her zaman şunu ve şunu yapar” tarzındaki evrensel bir doğa kanununa sahibiz, hem de “bu, falan ve falan bir şeydir, fakat şu ve şu olmadı” diyeceğimiz aykırı ve istisnaî bir durum söz konusudur.¹ Bu noktada sorulacak hayatî soru, E'nin tekrar edilemez olduğunu nereden bileceğimizdir. Swinburne burada sondan başa doğru işleyen bir akıl yürütme kullanır. Ona göre E'nin tekrar edilebilirliğinin kanıtı, E dâhil tüm veriyi açıklayan, K'dan daha basit ve daha çok sayıda olayı doğru biçimde tahmin eden alternatif bir kanunun tasarlanabilmesi olacaktır. Aksi halde E, tekrar edilemez olay kabul edilmelidir.²

Böyle yeni bir kanun ise tasarlanamaz. Zira çoğu zaman neyin gerçek doğa kanunu olduğuna dair çok sağlam gerekçelerimiz vardır. Bu kanunlar öylesine çok olayı açıklamaktadır ki tuhaf olayları da kapsasınlar diye onlarda yapacağımız değişiklikler bilimin tüm yapısını altüst eder. Doğa kanunu hakkındaki bilgimizin tashihe açık olduğu, dolayısıyla ihlal sandığımız durumların ileride öyle olmadıklarının anlaşılabilmesi itirazına karşı Swinburne'nün cevabı şudur: Öyleyse fiziksel dünya hakkındaki bütün bilgilerimiz her an yanlışlanabilir niteliktedir. O halde bu konuda mevcut bilgimize göre bir karar vermek zorundayız. Buna göre, ölmüş bir insanın yeniden dirilmesi, fiziksel bir güç kullanmadan birinin havada asılı durması, parmaklarını kaybetmiş birinin ansızın onlara kavuşması gibi tekrar

¹ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 27-28.

² Swinburne,, *The Concept of Miracle*, s. 29.

edilemeyen ve açıklanamayan pek çok örnek tasavvur edebiliriz ve bunların, eğer vuku bulmuşlarsa, doğa kanunlarını ihlal ettiğini düşünmek en makul yoldur.¹

Fakat Basinger'a göre Swinburne'un bu akıl yürütmesinde iki önemli açık bulunmaktadır. Birincisi, doğa kanunları hakkında nihaî bilgiye sahip olduğumuz ima edilmektedir. Bu ise bilimsel araştırma ve gelişmeye sınır çizmek demektir. Flew'un belirttiği gibi bu hem haksız bir çıkarım hem de bilimsel bir dar görüşlülük anlamı taşır.² İkinci ve daha ciddi açığa gelince, Swinburne, E ile karşılaştığımızda önümüzde yalnızca iki seçenek görüyordu: Ya kanunları E'yi karşılayacak şekilde değiştirmek ya da kanunların uygunluğunu benimseyip E'yi bir ihlal olarak kabul etmek. Basinger'a göre eğer başka bir alternatif yoksa gerçekten ikinci ihtimalin daha rasyonel olacağı pek çok örnek tasarlanabilir. İşte Swinburne'un yanılığısı burada ortaya çıkıyor. Zira daha tutarlı üçüncü bir şık düşünülebilir, o da şudur: İlgili doğa kanununun uygunluğunu tasdik etmek ve ardından ya E'yi açıklayabilmek için ileri testler yapmaya devam etmek ya da onu garip bir olay sayarak ileri araştırmalara girişmeden önce benzer olguların meydana gelmesini beklemek.³

Hatırlatmakta yarar var ki, Basinger'a göre, bir olayın bahsettiğimiz gerekçeler ışığında sürekli açıklanamaz türden kabul edilmesi; Swinburne aktardığı tarzdaki olayların, eğer vuku bulmuşlarsa, mutlaka açıklanabileceği anlamına gelmez. Bütün bu tartışmaların anlamı şudur: Bilgimiz sürekli olarak sınırlı kalacak olsa da aynı zamanda artmaya da devam ettiği dikkate alınınca, her bilimsel muammanın ileride açıklanabileceğini beklemek daha makul bir yoldur.⁴ O halde, mucizelere inanmanın makul olabilmesi için, vuku bulmuş mucizevî olayları, gerçek doğa kanunlarını ihlal eden olaylar olarak değil, mevcut doğa kanunu bilgimizle açıklanamayan, ancak açıklanması muhtemel olağandışı olaylar olarak benimsemek gerekmektedir.

d. İstatistiksel Doğa Kanunları ve Mucize

Doğa kanunlarına, modern fizikteki bir takım yeni gelişmelerin desteklediği gibi, evrensel değil de istatistiksel kanunlar gözüyle bakılırsa ihlal tartışmaları acaba hangi yönde gelişir? Hemen belirtelim ki doğa kanunlarını istatistiksel karakterde görmek, pek çok kişinin beklentisinin aksine, doğa kanunu ihlalinin imkânı iddiasına olumlu bir katkı

¹ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 31.

² Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 63.

³ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 64.

⁴ Basinger, *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, s. 67.

sağlamayacaktır. Dolayısıyla mucize tartışmalarında bu hususun fazla yer işgal etmemesine şaşırılmamalıdır.

Hatırlanacağı gibi istatistiksel kanunlar, “falan ve falan olayların % x’i şöyle ve şöyle yapar” tarzında ifadeler içerir. Bu ifadenin diğer anlamı şudur: Aynı olayların % (100-x)’i şöyle ve şöyle yapmaz. Burada x ne kadar küçük bir değer olsun her zaman doğal olarak beklenen olayın meydana gelmeyeceğine dair bir olasılık bulunacak ve daha da önemlisi bu olasılık istatistiksel kanunu ihlal eden değil, tersine kanunun öngördüğü düşük bir ihtimal olacaktır.¹ Yani istatistiksel doğa kanunları bu olasılığı zaten içerdikleri için ortada bir doğa kanunu ihlali de olmayacaktır.² Dolayısıyla, doğa kanunları hakkında böyle bir görüşün benimsenmesi halinde de ya mucizenin tanımını değiştirmek ya da ihlali gerçek anlamında değil, doğal düzenin bildiğimiz seyrine aykırı anlamında kabul etmek gerekecektir.³

Sonuç

Mucizelerin tanım gereği olağanüstü sayılmalarının iki muhtemel yorumundan söz edilebilir ve buna bağlı olarak iki farklı mucize anlayışı ortaya çıkar. Birinci anlayışa göre mucizeler, tam olarak bilimsel açıklaması yapılabilen birbirinden bağımsız iki olayın aynı zaman ve mekânda ortaya çıkmasıyla gerçekleşir. Diğer anlayışa göre ise mucizeler, doğa kanunlarını ihlal eden olaylardır.

Mucizelerin iki farklı olayın çakışması olarak anlaşılması ve böyle anlaşılacak mucizelere çelişkiye düşmeden inanılması mümkündür. Böyle bir mucize inancı rasyonel olarak da savunulabilir. Bununla birlikte, bu anlayışa göre mucizelerin bilimsel açıklamasının yapılabilmesi, onların dinî değerini olumsuz etkiler. Çünkü ihlal mucizelerine oranla onların Tanrı'nın mutlak gücünün işareti sayılmaları biraz daha zordur. Zira ne kadar tuhaf olursa olsun bilimsel açıklaması yapılabilen bir olay, böyle bir açıklamaya konu edilemeyen olay kadar bizi derinden etkilemez ve açıklamasını öğrendiğimiz andan itibaren olayın olağanüstülüğü gözümüzde kaybolmaya başlar.

İhlal mucizelerine gelince, mucizeyi doğa kanunlarının bir ihlali olarak tanımlamak imkânsızdır. Bu imkânsızlık epistemolojik değil, onu aşan, mucize tanımından kaynaklanan mantıksal bir imkânsızlıktır. Çünkü doğa kanunları, doğadaki fiilî işleyişi açıklayan en genel önermelerdir ve bu önermeler, bilimin deneysel karakterinin bir gereği olarak, sürekli düzeltilmeye açıktır. Bu nedenle bir olayın bilinen doğa kanunlarına aykırı

¹ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 30.

² Holland, “The Miraculous”, *American Philosophical Quarterly*, s. 47.

³ Swinburne, *The Concept of Miracle*, s. 31.

olarak gerçekleştiği kesin olarak tespit edildiğinde, söz konusu doğa kanununun yanlış olduğu ortaya çıkar ve artık ihlal edilecek bir doğa kanunu yok demektir. Bu durumda da söz konusu olayı açıklayabilen doğru ve geçerli yeni bir doğa kanunu bilgisine ulaşmaya çalışmak gerekecektir. Fakat bilimsel bilgi düzeyimiz sınırlı olduğu için, tıpkı “mucize” kabul edilen olaylarda olduğu gibi, bazı olayların bilimsel açıklaması yapılamayabilir. O halde mucize inancının rasyonel olabilmesi için, “mucize”leri, doğa kanunlarını ihlal eden olaylar olarak tanımlamaktan vazgeçmeli ve onun yerine bilimin açıklayamadığı olaylar diye nitelemekle yetinmeliyiz. Zira şu anda bilimsel açıklaması yapılamayan bir olayın ileride açıklanabilmesi teorik olarak mümkündür.

Kaynakça

- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011.
- Basinger, David - Basinger, Randall. *Philosophy and Miracle The Contemporary Debate*, The Edwin Mellen Press, Lewiston, 1986.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*, Ekin Yayınları, Ankara, 1996.
- Cübran, Mesud. *Er-Raid*, Daru’ul-İlm, Beyrut, 1967.
- Flew, Antony. *Hume’s Philosophy Of Blief*, Thommes Press, Bristol, 1997.
- Flew, Antony. “Miracles”, *The Encyclopedia Of Philosophy*, (Edt. İn Chief, Edward Paul), Macmillan Publishing Company, New York, 1967.
- Flew, Antony. “Parapsychology Revisited: Laws, Miracles And Repeatability”, *The Humanist*, 36 (Mayıs/Haziran 1976).
- Gaskin, J.C. A. “Miracles And Religiously Significiant Coincidence”, *Ratio*, 1975.
- Holland, R. F. “The Miraculous”, *American Philosophical Quarterly*, 1965.
- Hume, David. “Of Miracles”, *Classical And Contemporary Readings İn The Philosophy Of Religion*, (Edt. John Hick), Printice-Hall Inc., Englewood, 2nd Edition, 1970
- Işık, Aydın. *Bir Felsefî Problem Olarak Vahiy ve Mucize*, Elis Yayınları, Ankara, 2006.
- Karadeniz, Osman. *İlim ve Din Açısından Mu’cize*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1999.
- Kellenberger, James. “Miracles”, *International Journal For Philosophy Of Religion*, 1979.
- King-Farlow, John. “Miracles: Nowell- Smith’s Analysis And Tillich’s Phenomenology”, *International Philosophical Quarterly*, 1962.
- İbn Manzur. *Lisanü’l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut, 1955.
- Mckenzie, David. “Miracles Are Not Immoral”, *Religious Studies*, 1999.

- Mckinnon, Alastair. "Miracle And Paradox", *American Philosophical Quarterly*, 1967.
- Mustafa, İbrahim - Ez-Zeyyat, Ahmed Hasan. *El-Mu'cemu'l-Vasit*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Nagel, Ernest. *The Structure Of Science*, Hackett Publishing Company, Cambridge, 1979.
- Nowell-Smith, Patrick. "Miracles", *New Essays In Philosophical Theology*, (Edt: Antony Flew, Alasdair Macintyre), The Macmillan Company, 3rd Printing, New York, 1970.
- Robinson, Guy. "Miracles", *Ratio*, 1967.
- Smart, Ninian. *Philosophers And Religious Truth*, The Macmillan Company, New York, 1970.
- Swinburne, Richard. *The Concept Of Miracle*, Macmillan, London, 1970.
- Taylor, Alfred Edward. *David Hume & The Miraculous*, Cambridge University Press, Cambridge, 1927.
- Topaloğlu, Fatih. *Felsefi ve Teolojik Açıdan Mucize*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011.
- Waida, Manabu. "Miracles: An Overview", *The Encyclopedia Of Religion*, (Edt. Mircea Eliade), Macmillan Publishing Company, New York, 1987.